

ข้อทบทวนบางประการต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทย  
ผ่านประสบการณ์ภาคสนามและการสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียน

Re-examining the Values of Self-Reliance in Thailand's  
Social Contexts through the Author's Fieldwork Experiences  
and Reflexivity

Received: October 10, 2018

Revised: February 25, 2019

Accepted: June 14, 2019

แทนพันธ์ เสนะพันธุ์ บัวใหม่<sup>1</sup>

*Thaenphan Senaphan Buamai*

**Abstract**

This re-examination of the values of self-reliance in Thailand's social contexts begins with the survey and the review of Dependency Theory by some of the Neo-Marxists. The theory significantly critiqued the unsymmetrical structure of global capitalism. This later contributed to knowledge spaces for alternative development so as to help to make change for either a fairer structure or a delinking from such existing unfair structure. The values of self-reliance as one of the approaches for alternative development have been able to insert themselves within the knowledge demarcation of development practices. Such values were clearly introduced and cultivated in people's consciousness in the nation since the 1997 economic crisis as it was believed that people suffering from its effects would be able to survive by themselves in this hard time. These have possibly brought about the inability and uncriticality of the people in the long run to carefully consider

---

<sup>1</sup>อาจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย  
Lecturer, Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail: thenphan.b@psu.ac.th

such values’ pros and cons and to freely tap into other possibilities of development practices. It has been as if the people had been domesticated to such values’ hegemonic power and influence. However, to understand these cannot be devoid of the review of Gramsci’s and Foucault’s concepts of Hegemony and Governmentality respectively. The paper also proposes that being deceptively domesticated ontologically exists. Superficially, complying with such values does not mean that the people are truly domesticated. Under the guise of being deceptively domesticated, some people start forming intellectually reciprocal relations rather than being radically self-reliant but isolated as before. There is no use for them relying on themselves without any outside care for. This seems truly inclusive development in their views.

**Keywords:** governmentality, hegemony, reflexivity, self-reliance, values

## บทคัดย่อ

การตรวจสอบค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึกของปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคมไทย ตั้งต้นจากการทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพา ซึ่งมีนักคิดมาร์กซิสต์ใหม่วิพากษ์ไว้ ข้อวิพากษ์ของพวกเขา คือปรัภักษ์ของการพัฒนาบนฐานการสร้างเสริมเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักและโครงสร้างทุนนิยมโลก ดังนั้น จึงมีคุณูปการและเป็นอานิสงส์ต่อสังคมไทย ในแง่ที่ภายหลังได้ช่วยเปิดพื้นที่ ให้แนวทางการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมบนค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ให้ได้มีที่มีทางขึ้นมา อาจกล่าวได้ว่า ช่วยเบิกทางต่อการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าว ให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ค่านิยมการพึ่งพาตนเองถูกปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคม ผ่านเทคนิคการสถาปนาอำนาจและการปกครอง ชีวญาณ จนกลายเป็นสามัญสำนึก มีผลให้ปัจจุบัน พวกเราตั้งคำถามและวิพากษ์ค่านิยมนี้ กันน้อยมาก ที่น่าตกใจอย่างยิ่งคือ ค่านิยมนี้ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางหลักเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ที่ผู้รักความก้าวหน้า ผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อชุมชนสังคมต้องการจะไปให้ถึง เสมือนว่าบุคคลเหล่านี้ถูกทำให้เชื่อและมีการรับรู้ที่ไม่เป็นกลางต่อค่านิยมดังกล่าว จนทำให้มองไม่เห็นข้อด้อยของมัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้หยิบยกกรณีตัวอย่างมาอธิบาย

ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ที่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเชื่องบนความไม่เชื่องหรือหลอกว่าเชื่องนั้นมียุ่ กรณีตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนค่านิยมการพึ่งพาตนเองมาสู่การพึ่งพากันอย่างชาญฉลาด อาจถือเป็นทางออกที่เหมาะสมกว่า ในเมื่อไม่มีใครจะยืนหยัดอย่างตระหนงอยู่ได้โดยปราศจากการพึ่งพาช่วยเหลือกัน จึงไม่มีเหตุผลใดเลยที่จะต้องมุ่งส่งตนเองและชุมชนสังคมขึ้นหิ้งบูชา หรือเปี่ยมด้วยความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ และได้รับการสรรเสริญว่าเข้มแข็งจัดให้อยู่เหนือผู้อื่นทั้งปวง โดยประกันไว้ด้วยรางวัลต่างๆ เช่นนี้ ก็ไม่ต่างกับการทำให้ตนเองโดดเดี่ยว เพียงเพราะคนอื่นอาจมองว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และคงอาจไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ อีกแล้ว

**คำสำคัญ:** การปกครองชีวญาณ การสถาปนาอำนาจนำ การสะท้อนย้อนคิด การพึ่งพาตนเอง ค่านิยม

## บทนำ

ภายใต้บริบทการทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยายุคปัจจุบัน การมองสะท้อนย้อนคิดโดยนักมานุษยวิทยาเอง (reflexivity) กลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสำรวจตัวพวกเขาและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relations) ระหว่างพวกเขากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (research participants) การมองสะท้อนย้อนคิดนับเป็นส่วนสำคัญต่องานวิจัยทางมานุษยวิทยา ที่นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูล สร้างความน่าเชื่อถือต่อข้อค้นพบ เป็นพื้นที่ระบายนอารมณ์ความรู้สึกและไว้ใช้เป็นพื้นที่เพื่อการสำรวจความรู้สึกผิดต่าง ๆ ของนักมานุษยวิทยาระหว่างการวิจัย ยังถือเป็นเครื่องมือการวิจัยได้ด้วย โดยจะช่วยเพิ่มความสามารถให้แก่นักมานุษยวิทยาในการควบคุมการวิจัย ตลอดจนสำรวจความรู้สึกนึกคิดของตนเอง (self-supervision) สำหรับผู้เขียนแล้ว การมองสะท้อนย้อนคิดในฐานะที่เป็นเครื่องมือการวิจัยนี้ ช่วยให้นักมานุษยวิทยารู้เท่าทันตัวเอง รู้จักและเข้าใจผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เข้าใจโครงการวิจัยของตนเอง ที่สำคัญช่วยผู้เขียนให้ได้บันทึกประเด็นปัญหาทางด้านจริยธรรม พร้อมทั้งการตัดสินใจรับมือกับประเด็นปัญหาในแต่ละครั้งที่ประสบ (Thomas, 1993, pp. 43, 46-47; Pillow, 2003; Berger, 2015)

การมองสะท้อนย้อนคิดนี้ ทำควบคู่ไปกับงานหลัก ซึ่งคือการมุ่งแสวงหาคำอธิบายปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในหมู่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ภายใต้บริบทหรือขอบเขตที่กำหนดไว้ ประสบการณ์จริงบนสนามวิจัย อาจแตกต่างไปจากความคาดหมายก่อนลงทำงานภาคสนาม

หรือเมื่อลงภาคสนามแล้ว ก็อาจพบข้อขัดแย้งทางความคิดระหว่างนักมานุษยวิทยากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เช่นกัน ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดอะไรสำหรับงานทางมานุษยวิทยายุคสมัยนี้ มีผลงานหลายชิ้น ที่ได้รับการพูดถึงและตีพิมพ์โดยที่ผลงานเหล่านี้ระบุดึงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต่อสิ่งที่พวกเขาสังเกตและตีความได้ ยกตัวอย่างเช่น บันทึกภาคสนามของ Bronisław Malinowski ที่ได้รับการเผยแพร่ และแสดงให้เห็นว่าเขาเอง อาจไม่ได้เห็นด้วยหรือชื่นชอบนัก ต่อบางปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเหล่านี้ถูกยกมาเป็นตัวอย่างและใช้ประกอบการเรียนการสอนทางมานุษยวิทยากันอย่างกว้างขวาง เช่นนี้ จึงเป็นไปได้ยากสำหรับบทความนี้ ที่จะปราศจากลักษณะความเป็นอัตวิสัย (subjectivism) เพราะเมื่อการมองสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียนคือจุดตั้งต้น ดังนั้น ความเป็นอัตวิสัยจึงมีอยู่มาตั้งแต่ต้นเช่นกัน

ผู้เขียนเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในแวดวงศาสตร์ทางด้านการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม ตั้งแต่ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจบจนหน้าที่การงานในปัจจุบัน จากประสบการณ์ภาคสนามหลายๆ ครั้ง บนชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการขนานนามว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ครั้นออกจากสนามวิจัยแล้ว ข้อขัดแย้งทางความคิดแบบเงียบๆ บางประการ ระหว่างตัวผู้เขียนเองกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย รวมถึงระหว่างตัวผู้เขียนกับค่านิยมการพึ่งพาตนเองในฐานะที่เป็นวาทกรรมอันทรงพลังในสังคมไทย ได้รับการบันทึกลงในสมุดบันทึกการมองสะท้อนย้อนคิด (a reflective journal) ครั้งแล้วครั้งเล่า ข้อขัดแย้งภายในใจนี้ คือค่านิยมการพึ่งพาตนเองของปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ซึ่งดูเหมือนว่า ทุกคนต่างพูดเป็นเสียงเดียวกัน ว่าเป็นจุดหมายปลายทางเดียวสำหรับปฏิบัติการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมของพวกเขา มีปฏิบัติการการพัฒนามากมายภายในชุมชนท้องถิ่นถูกสร้างขึ้นมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ ยกตัวอย่างเช่น การดูแลภูมิทัศน์สองข้างทางหลวงชนบท การแต่งตั้งบุคคลเป็นคนกลางอำนวยความสะดวกในการรับชำระค่าไฟฟ้า เป็นต้น ผู้เขียนครุ่นคิดว่า หากการพึ่งพาตนเองดังกล่าว นำไปสู่การเข้าแทรกแซงกรอบความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ สุ่มเสี่ยงต่อความบกพร่องต่อหน้าที่ในการให้บริการและดูแลปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม จึงเป็นสาเหตุให้ผู้เขียนขบคิดและตั้งคำถามกับค่านิยมชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองขึ้นมา ว่าแท้ที่จริงแล้วมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด ที่พวกเขาต้องลุกขึ้นมาพัฒนานตนเอง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุก ๆ เรื่อง จนลืมนึกไปว่าตัวพวกเขาเองนั้น ควรต้องได้รับการและดูแลจากหน่วยงานต่าง ๆ ตามหน้าที่รับผิดชอบที่ถูกบัญญัติไว้เช่นกัน

ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมภายใต้ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง กำลังสูญเสียต่อการฟื้นฟู ธรรมชาติความเป็นมนุษย์ที่ต้องมีสังคมไว้ดูแลกันอยู่หรือไม่

ผู้เขียนต้องการชี้แจงค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ผ่านแนวความคิดการสถาปนา อำนาจนำและการปกครองชีวิต และผ่านประสบการณ์ชุมชนที่ไม่เชื่อและสยบยอมต่อ ค่านิยมดังกล่าว บทความนี้ ไม่มีเจตนาวิพากษ์ค่านิยมการพึ่งพาตนเองอย่างมีอคติ และ ละเลยผลประโยชน์จากความสามารถพึ่งพาตนเอง อย่างน้อยที่สุดส่วนหนึ่ง ผู้เขียนเห็นด้วย ว่า ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมที่สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น คงจะอยู่รอดปลอดภัยและ มั่นคงตามอรรถภาพหรือตามบริบทแวดล้อม (Phuangngam, 2001, p. 169) ดังนั้น ผู้เขียนปรารถนาเพียงชวนผู้อ่าน ให้ได้ขบคิดเชิงวิพากษ์ร่วมกันต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ของปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ว่าเมื่อเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้แล้ว อยู่รอดและมีกินมีใช้ กันตามอรรถภาพแล้ว อีกด้านหนึ่งของเหรียญ กลับต้องสูญเสียและเผชิญกับความเสีย ไรบ้าง ถือเป็นอีกแง่มุมหนึ่ง ที่ผู้เกี่ยวข้องกับงานพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมควรได้ ทบทวน บทความนี้ ชวนทุกท่านมาร่วมกันขบคิดถึงอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมการ พึ่งพาตนเอง ที่มีต่อปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมไทยในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา และร่วมกันขบคิดเพิ่มเติม ว่ามีความจำเป็นมากเพียงใด ที่จะต้องยึดถือค่านิยมดังกล่าวเป็น สาระสำคัญ

### **แนวความคิดการพึ่งพาในบริบทโลกจากมุมมองมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism)**

แม้ว่าการอภิปรายครั้งนี้ ผู้เขียนตั้งต้นด้วยการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการ พึ่งพาในบริบทโลกจากมุมมองมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism) ก่อน แล้วค่อย ๆ ขยับมาสู่ แนวความคิดการพึ่งพาตนเองระดับชุมชนสังคม อาจทำให้เกิดข้อโต้แย้งได้บ้าง ถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันในความแตกต่างของบริบทแวดล้อมการกำเนิดแนวความคิด เหล่านี้ ซึ่งทำให้แนวความคิดทั้ง 2 ดังกล่าว มีพัฒนาการ คุณูปการ ระดับและการนำไปใช้ ที่แตกต่างกันอยู่ อย่างไรก็ตาม ความตั้งใจของผู้เขียนหวังเพียงเพื่อสำรวจองค์ความรู้ เกี่ยวกับภาวะที่เรียกว่าพึ่งพา อันจะช่วยนำไปสู่การเข้าใจธรรมชาติของภาวะเช่นนี้ให้มากขึ้น

หากพูดถึงแนวความคิดการพึ่งพาตนเอง จะไม่กล่าวถึง Ralph Waldo Emerson นักปรัชญาในศตวรรษที่ 19 ผู้ริเริ่มยกปรัชญาการพึ่งพาตนเองมาแสดงผ่านงานเขียน เห็นจะเป็นไปไม่ได้ และหากจะกล่าวว่า งานเขียนของเขานั้นให้ความสำคัญต่ออิสรภาพ และความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลเป็นอันมาก ก็น่าจะไม่ผิด งานเขียนของเขาทุกชิ้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญของอำนาจในตัวปัจเจกบุคคล ทั้งแง่อำนาจในการคิดและการ

กระทำ นับว่า งานเขียนของเขาเกี่ยวกับอภิปรัชญา ความรับผิดชอบและอำนาจของปัจเจกบุคคลนี้เอง ที่นำมาซึ่งการพัฒนาแนวความคิดการพึ่งพาตนเองในยุคต่อ ๆ มา O' Dwyer (2012) กล่าวสรุปความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองของ Emerson ไว้ว่า มันคือการก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างมั่นคงบนแนวทางของตนเอง คิดได้ตามที่ตนเองอยากจะคิด และประสบพบเจอกับชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความกล้าหาญและความกระตือรือร้น

อย่างไรก็ตาม Fischer (2016) ได้กล่าวไว้ว่า ต่อมาการพึ่งพาตนเองนั้นกลายเป็นกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาซึ่งเป็นที่นิยมมากในช่วงทศวรรษที่ 1960-1970 โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประเทศกำลังพัฒนา แนวความคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากนักคิดทฤษฎีพึ่งพาและถูกพัฒนามาจากการวิพากษ์ภาวะพึ่งพาที่เกิดขึ้นในละตินอเมริกา โดยเฉพาะจาก Johan Galtung และ Samir Amin ในยุคนี้ แนวความคิดการพึ่งพาตนเองโดยหลักแล้วมุ่งหวังให้เกิดรูปแบบการพัฒนาบนฐานทรัพยากรของตนเอง เพื่อให้เกิดการอาศัยผู้อื่นให้น้อยที่สุด แต่สำหรับ Galtung แล้ว การพึ่งพาตนเองกลับไม่ใช่เพียงแค่การพึ่งพาทรัพยากรของตน ไม่เฉพาะเป็นเพียงวิธีการจัดการทางเศรษฐศาสตร์ที่เน้นและอาศัยการใช้ประโยชน์จากปัจจัยเอื้อภายในท้องถิ่น การพึ่งพาตนเองกลับมีความหมายที่มากไปกว่านั้น กล่าวคือถือเป็นการต่อสู้อย่างเป็นรูปธรรมต่อการวางรูปแบบความสัมพันธ์เชิงศูนย์กลาง-ชายขอบ (centre-periphery formation) อันส่งผลให้เกิดการเอาเปรียบระหว่างกันในเชิงโครงสร้างระยะยาว (Galtung, 1980)

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการพึ่งพา เราไม่สามารถละเลยข้อวิพากษ์ที่มีต่อการพึ่งพากันในเชิงโครงสร้างระหว่างประเทศพัฒนาแล้ว (ประเทศโลกที่หนึ่ง) กับประเทศด้อยพัฒนา (ประเทศโลกที่สาม)<sup>2</sup> จากมุมมองมาร์กซิสม์ใหม่ (Neo-Marxism) ครั้งสำคัญในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 ยกตัวอย่างเช่น แนวความคิดโครงสร้างของความด้อยพัฒนาในประเทศแถบละตินอเมริกา โดยมี Andre Gunder Frank มาร์กซิสม์คนสำคัญผู้วิพากษ์ไว้ถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง เช่น การที่ประเทศโลกที่หนึ่งยังคงรักษาไว้ซึ่งนโยบายการค้าระหว่างประเทศที่คุ้มครองธุรกิจภายในประเทศอย่างแน่นหนา (protectionism) ในขณะที่ประเทศโลกที่สามนั้น กลับยังคงพึ่งพาและอาศัยรายรับหลักจากการส่งออก (export

---

<sup>2</sup>มีการวิพากษ์การจำแนกกลุ่มประเทศในลักษณะดังกล่าวว่าเป็นผลลัพธ์จากวาทกรรมการพัฒนาบนฐานการสร้าง ความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นเครื่องมือช่วยผลิตซ้ำความรู้ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทาง เศรษฐศาสตร์การเมืองที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มประเทศเหล่านี้จากการที่ต้องคอยยึดถือแนวทางการพัฒนา ของประเทศโลกที่หนึ่งเป็นต้นแบบ ดู James Ferguson (2014) and Arturo Escobar (1995)

dependence) ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ไม่สมมาตรนี้เอง ไม่เคยอนุญาตให้ประเทศโลกที่สามหลุดพ้นจากภาวะพึ่งพาหรือด้อยพัฒนาได้เลย (Frank, 1967; Gardner, 1996)

โมเดลสำคัญที่ช่วยอธิบายโครงสร้างดังกล่าวให้เห็นภาพชัดเจน คงหนีไม่พ้นแนวความคิดระบบโลกของ Immanuel Wallerstein ซึ่งแบ่งประเทศออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเทศทุนนิยม (core capitalist countries) ประเทศกึ่งพึ่งพาขายขอบ (semi-periphery countries) และประเทศพึ่งพาขายขอบ (periphery countries) ความสัมพันธ์ของทั้งสามนั้น อยู่ในรูปแบบของการที่ประเทศทุนนิยมจะได้รับการป้อนทรัพยากรหรือวัตถุดิบจากประเทศพึ่งพาขายขอบ ผ่านการทำตัวเป็นนายหน้าเก็งกำไรของประเทศกึ่งกลาง ข้อจำกัดดังกล่าว ไม่อนุญาตให้ประเทศพึ่งพาขายขอบมีโอกาสได้พัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตของตนในระยะยาว นอกจากนี้ ในระหว่างที่ทรัพยากรหรือวัตถุดิบเดินทางสู่ประเทศทุนนิยม การขนถ่ายเปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ จนกว่าทรัพยากรหรือวัตถุดิบเหล่านี้จะถึงจุดหมายปลายทางในประเทศทุนนิยม ก็ได้สร้างส่วนต่างมูลค่าเพิ่ม เป็นผลประโยชน์ตอบแทนต่อการทำหน้าที่เป็นประเทศนายหน้า แม้ในระดับปัจเจกบุคคล นายหน้าหรือพ่อค้าคนกลางตัวเล็กตัวน้อยก็เช่นกัน ที่ได้ขูดรีดหัวเอากำไรส่วนต่างจากการขายทรัพยากรหรือวัตถุดิบนี้ ครึ่งแล้วครึ่งเล่า ระหว่างทางที่จะไปถึงเจ้าของอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศทุนนิยม (Gardner & Lewis, 1996; Wallerstein, 1974)

จากข้อวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ขัดผลประโยชน์กันอยู่ในเชิงโครงสร้างดังกล่าว เราจะพบว่า การพึ่งพาและความด้อยพัฒนาของประเทศโลกที่สามนั้น เป็นผลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่สมมาตร โดยเฉพาะในแง่เศรษฐศาสตร์การเมืองที่ไม่มีความอนุญาตให้ประเทศด้อยพัฒนา พัฒนาสู่ความเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่งร่ำรวยได้ อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการมาร์กซิสต์จำนวนหนึ่ง เช่น Amin และ Anibal Quijano ที่เสนอทางออกว่า ต้องมีการตัดขาดความสัมพันธ์ไม่เพียงเฉพาะความสัมพันธ์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่ยังรวมไปถึงความสัมพันธ์เชิงความรู้และความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาและภาวะพัฒนาแล้ว-ภาวะด้อยพัฒนา โดยเฉพาะองค์ความรู้ในอดีตว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงจักรวรรดินิยม ที่มีผลระยะยาวต่อการพัฒนาความรู้ความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาและการพัฒนา ว่าแท้จริงแล้วไม่เคยเอื้อผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ทัดเทียมกันเลย หรืออาจกล่าวได้ว่าต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ต่อเรื่องดังกล่าวเสียใหม่ ทำอย่างไรก็ได้ที่จะ “ไม่ให้คิดที่ต้องพึ่งพา” (Mingnolo, 2007)

ภายใต้บริบทดังกล่าว ความคิดตัดขาดการพึ่งพาได้เกิดขึ้น และถูกเสนอนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษนั้นเป็นต้นมา การตัดขาดการพึ่งพาและอาจครอบคลุมไปถึงการสนับสนุนให้

เกิดการพึ่งพาตนเองได้ เริ่มกลายมาเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนา ที่ประเทศโลกที่สามและประเทศกำลังพัฒนายึดถือในทศวรรษต่อๆ มา นอกเหนือจากในระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวความคิดดังกล่าวก็แพร่หลายและแผ่ขานลงไปถึงระดับจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล และในห้วงเวลาถัดจากนั้นจวบจนปัจจุบัน ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ได้ครอบคลุมอาณาบริเวณทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม

### ค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทย

ช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) กลายเป็นกรอบการปฏิบัติงานสำคัญเพื่อการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม ซึ่งรัฐให้การสนับสนุนและต้องการสร้างให้เกิดขึ้น เพราะเชื่อว่าการพึ่งพาตนเองได้นั้น จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความมั่นคงอื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน ดังที่ Phuangsang (2010, p. 169) ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า การพึ่งพาตนเองนั้นถือเป็นผลสัมฤทธิ์สำคัญในการพัฒนาชุมชนสังคม สภาวะดังกล่าวทำให้ชุมชนสังคมมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ในช่วงทศวรรษนั้น การพึ่งพาตนเองจึงกลายเป็นหนึ่งเป้าหมายที่รัฐต้องการสร้างให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมไทย ผ่านการสร้างค่านิยมประกอบกับประโคมค่านิยมนี้ซ้ำ ๆ ว่า ผู้ที่เข้มแข็งนั้นก็คือผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และการพึ่งพาตนเองได้นั้น จะช่วยสร้างความสุขตามมีตามเกิดให้กับผู้คนได้เช่นกัน ดังนั้นในแวดวงการพัฒนาและชุมชนสังคมไทยที่ผ่านมา ค่านิยมการพึ่งพาตนเองจึงครอบงำอาณาบริเวณศาสตร์อย่างทรงพลัง อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าเหตุที่ค่านิยมนี้ยังสามารถตรึงอยู่ในอาณาบริเวณดังกล่าวได้นั้น ก็ด้วยการปลูกฝังให้กลายเป็นสามัญสำนึก ด้วยการแปรค่านิยมนี้สู่ภาคปฏิบัติการ ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและชุมชนสังคม ผ่านการสนับสนุนทุน การจัดฝึกอบรม รวมถึงโครงการหรือกิจกรรมมากมาย อันมุ่งหวังจะอำนวยความสะดวกแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมที่กำลังเดินทางไปสู่การพึ่งพาตนเอง ให้ได้ไปถึงจุดหมายปลายทางโดยปลอดภัย เป็นที่น่าขบคิดว่า ไม่ใช่เพียงแค่ทุนในรูปของเงินทอง หรือโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ แต่สิ่งที่แนบติดไปกับการสนับสนุนเหล่านี้ ก็คือค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ที่ถูกปลูกฝังอย่างแยบยล และท้ายที่สุด ก็ได้กลายเป็นสามัญสำนึกในหมู่ปัจเจกบุคคลที่รักความก้าวหน้าไปโดยไม่รู้ตัว

จากประสบการณ์ภาคสนามหลาย ๆ ครั้ง ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้นั้น ล้วนผ่านมือหน่วยงานต่าง ๆ มานับไม่ถ้วน ทั้งในรูปแบบของการให้ทุนสนับสนุนโครงการพัฒนา จัดอบรมหรือประสานความรู้เพื่องานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญก็คือ

การทำให้ชุมชนท้องถิ่นนี้ ขึ้นชื่อว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ หลักฐานความสำเร็จย่อมหนีไม่พ้นโล่ประกาศเกียรติคุณ ดังเช่น รางวัลชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง หมู่บ้านในฝัน หรือการได้รับเงินรางวัลเป็นทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นต้น การเป็นชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองจึงไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ อีกต่อไป เพราะเมื่อได้รับการขนานนามว่า เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้สำเร็จ เสมือนเป็นการให้ความมั่นใจต่อชุมชนท้องถิ่นนั้นว่า จะได้รับเกียรติยศ ชื่อเสียงและที่ขาดไม่ได้คือ เงินทุนสนับสนุนในการทำโครงการพัฒนาต่อ ๆ ไป

สถานการณ์ดังกล่าว อย่างน้อยที่สุดก็ได้สะท้อนให้เห็นว่า ค่านิยมการพึ่งพาตนเองนั้น ซึมซับเข้าไปสู่จิตสำนึกของปัจเจกบุคคลในหลาย ๆ ชุมชนสังคม ค่านิยมนี้ก่อร่างสร้างรูปขึ้น กลายเป็นสามัญสำนึกของปัจเจกบุคคล ที่มีความสำคัญและอิทธิพลต่อการใช้ชีวิต กลายเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่หากมีไว้ในครอบครองแล้ว จะสามารถสร้างดอกออกผล เป็นที่มาของเกียรติยศ ชื่อเสียงและเงินทุน ซึ่งทำให้ผู้เขียนเริ่มไม่แน่ใจว่า การเป็นชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองที่แท้จริงแล้ว ก็เพื่อรางวัลตอบแทน หรือเพื่อสร้างความมั่นคงและความสุขต่อชีวิตตามบริบทแวดล้อมกันแน่ ชำร่าย ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเหล่านี้ รู้เท่าทันตนเองหรือไม่ เพราะถึงแม้จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่หากไม่รู้เท่าทันตนเอง ก็แสดงให้เห็นถึงความมืดบอด ที่จะส่งผลเสียต่อการคิดวิพากษ์ ต่อสถานการณ์บ้านเมืองและผลประโยชน์ของตนเองในระยะยาว

คำว่า “พึ่งพาตนเอง” ในบริบทการพัฒนาประเทศไทย ปรากฏครั้งแรกใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในหัวข้อ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน” ในแผนฯ ดังกล่าว บัญญัติไว้ซึ่งการส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนท้องถิ่นในทุกรูปแบบ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว (NESDP 8<sup>th</sup>, 2018, pp. 37-39) ต่อมาในฉบับที่ 9 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนฯ ได้ระบุไว้ชัดเจนถึงการแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ทั้งวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ ยังระบุไว้อีกเช่นกันว่า สังคมคุณภาพคือสังคมและบุคคลที่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น (NESDP 9<sup>th</sup>, 2018, pp. ฉ, 14) นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนฯ กล่าวไว้ชัดเจน ถึงการให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง (เพ็ญอ้าง, p. 26) สำหรับฉบับที่ 10 และ 11 ต่างระบุถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ผ่านการสร้างค่านิยมให้บุคคลคิดพึ่งพาตนเอง (NESDP 10<sup>th</sup>, 2018, p. ต) การพัฒนาประเทศต้องมุ่งสู่การสร้างค่านิยมให้บุคคลรู้จักคิดพึ่งพาตนเองให้ได้ (NESDP 11<sup>th</sup>, 2018, p. ก) ในฉบับที่ 12 ยังคงให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง โดยระบุไว้ในวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า

ตั้งแต่ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ถูกผลักดันและขยายไปสู่ระดับปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉบับที่ 11 นั้น ค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ถูกมุ่งหวังให้ซึมซับและฝังเข้าไปสู่ระดับจิตและสำนึกสำนึกของปัจเจกบุคคล หรืออาจเรียกว่า ทำให้กลายเป็นค่านิยมชุดหลักของปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมก็ไม่ผิด

หากพิจารณาบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในขณะการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จะพบว่า แผนฯ ดังกล่าว ถูกสร้างขึ้นเพื่อรับมือกับผลจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 อาจกล่าวได้ว่า วิกฤตเศรษฐกิจในขณะนั้น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแผนฯ เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะยากลำบากที่ประเทศกำลังเผชิญ นับได้ว่า แผนฯ ฉบับที่ 8 เป็นอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการพัฒนาประเทศจากที่ผ่านมานั้น มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งเสริมการนำคนมาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และพร้อมกันกับการสร้างปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมให้พึ่งพาตนเองได้ อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจที่ประเทศไทยในขณะนั้นต้องเผชิญ ส่งอิทธิพลสำคัญที่ทำให้ค่านิยมการพึ่งพาตนเองแพร่หลายขึ้นมา องค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ได้เข้ามามีบทบาทต่อการปรับโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ (restructuring) หลาย ๆ หน่วยงานรัฐ จึงค่อย ๆ กลายสภาพมาเป็นเอกชน (privatisation) ทั้งนี้ นอกจากความช่วยเหลือทางการเงินแล้ว การที่ประเทศสามารถพึ่งพาตนเอง โดยการปรับเปลี่ยนวินัยการบริหารและการเงินกลายเป็นจุดเน้นสำคัญที่ IMF คาดหวังกับประเทศไทยในขณะนั้น (Lindgren and Baliño, 1990, pp. 93-101; Srisan, 2014) บริบทวิกฤตเศรษฐกิจที่ห้อมล้อมประเทศ ณ เวลานั้น ทำให้สังคมหันมาขบคิดเรื่องขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองกันอย่างจริงจัง ประกอบกับการพัฒนาทางเลือกบนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เริ่มถูกพูดถึงกันอย่างแพร่หลาย ได้รับการเสนอให้เป็นกรอบและฐานความคิดสำคัญ ที่สนับสนุนให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเดินไปถึงจุดหมายปลายทาง ซึ่งก็คือความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นในแผนฯ ฉบับที่ 9 นอกจากจะยังคงเน้นให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ได้หันมาพึ่งพาตนเองกันอย่างจริงจังแล้ว จะยังพบอีกว่า กรอบแนวคิดพื้นฐานสำคัญที่สนับสนุนการพึ่งพาตนเองให้ได้ ก็คือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บนสนามทดลองอำนาจนำ ที่มีสองผู้เล่นสำคัญกำลังประหัตถ์ประหารกันอยู่ ฝั่งหนึ่งคือกลุ่มผู้ยึดถือค่านิยมทุนนิยม ซึ่งกำลังอ่อนพลังลงจากวิกฤตเศรษฐกิจ อีกฝั่งหนึ่งคือค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ซึ่งสื่อแว่วว่าจะเป็นผู้ชนะในการประลองครั้งนี้ เทคนิควิธีการสำคัญในการสถาปนาอำนาจนำ สำเร็จได้ก็ด้วยการแผ่อิทธิพลของค่านิยมนี้ลงไปในระดับ

จิตสำนึกหรือสามัญสำนึก การปลูกฝังค่านิยมการพึ่งพาตนเองให้ฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล ถ่ายเทลงผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ และซึมซับเข้าสู่จิตสำนึกในฐานะสามัญสำนึกหนึ่ง ที่ปัจเจกบุคคลจะไม่มีไม่ได้ สถาบันการศึกษาทุกระดับ กลายเป็นอาณานิคมสำคัญที่ปกครองและฟุ้งกระจายไปด้วยอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง เริ่มมีการเรียนการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง หรือหิยาบกรณศึกษาทั่วทุกมุมโลกมาพูดถึงและให้คุณค่า ว่าด้วยการอาศัยร่วมกับธรรมชาติให้ได้โดยไม่เบียดเบียนกัน นับตั้งแต่ทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา ภายใต้อาณานิคมศาสตร์ทางด้านการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม การพึ่งพาตนเอง จึงกลายเป็นคำสำคัญที่ใช้ตอบข้อสอบ ที่ไม่ว่าจะอย่างไร ก็มักจะทำคะแนนให้ผู้ตอบข้อสอบได้คะแนนที่น่าพอใจอยู่เสมอ

## เชื่อง

การทบทวนค่านิยมการพึ่งพาตนเองครั้งนี้ จุดน่าสนใจที่สุด ไม่ใช่การเชิญชวนปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ให้ความสำคัญของความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ และมามุ่งแสวงหาหนทางที่เป็นรูปธรรมเพื่อไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง หรือความน่าสนใจ อาจไม่ใช่การทบทวนว่ามันมีลักษณะและพัฒนาการเป็นมาอย่างไร หากแต่ความน่าสนใจจากมุมมองของผู้เขียนนั้น กลับอยู่ตรงการก่อร่างสร้างรูปของมันและการฝังตรึงอยู่ในจิตสำนึก จนกลายเป็นสามัญสำนึกของเราหลายๆ คนได้ ทำให้เราเชื่อต่อค่านิยมนี้ รวมถึงเชื่อต่ออำนาจและการควบคุมตรวจสอบของรัฐได้อย่างไรต่างหาก ทว่า ถ้าจะวิเคราะห์ว่า ความเชื่อส่วนหนึ่งเกิดแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมได้เพราะเหตุใดและอาศัยกลไกใดนั้น เห็นที่ว่า อย่างน้อยที่สุด จะขาดการนำความคิดการสถาปนาอำนาจนำ (Hegemony) และการปกครองชีวญาณ (Governmentality) มาช่วยวิเคราะห์ไม่ได้

การสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ อาจจัดเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมและทางการเมืองการปกครอง ที่ช่วยทำให้ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองนี้เชื่อง เพราะมีโลกทัศน์ (worldviews) และมีสามัญสำนึก (common sense) ในเรื่องหนึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การขัดเกลาทางสังคม (socialisation) ผ่านช่องทางที่หลากหลาย จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการสร้างความเชื่อ โดยมากจะผ่านช่องทางสื่อสารมวลชนหรือสถาบันการศึกษา หรือผ่านการอบรมสั่งสอนจากผู้หลักผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ในชุมชนสังคม การสร้างโลกทัศน์และสามัญสำนึกร่วมกัน ก็เพื่อตรึงค่านิยมชุดหนึ่ง ๆ ที่ชุมชนสังคมคาดหวังอยากเห็นในหมู่ปัจเจกบุคคลไว้ให้ได้ และเหนือสิ่งอื่นใด ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองนี้ ไม่อาจรู้ตัวได้เลยว่า ตนเองกำลังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจปกครองดังกล่าว

(Gunn, 2006; Comaroff, 1991, cited in Argyrou, 2005; Williams, 1977) ผู้เขียนจะขอแบ่งการอธิบายเครื่องมือสองชิ้นนี้ดังนี้

ประการแรก แนวความคิดอำนาจน่าซึ่งมี Antonio Gramsci มาร์กซิสม์อิตาลีเปลี่ยนคนสำคัญนั้นสังเคราะห์ไว้ พูดถึงความยินยอมร่วมกัน (a mutual consent of people) ต่อเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การเห็นดีเห็นงามต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึกถือเป็นการให้ความยินยอมที่ไร้สำนึก ดังนั้นการสร้างค่านิยมหนึ่ง ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลใดหรือต่อเรื่องใด ๆ ก็แล้วแต่ หากสามารถสร้างค่านิยมนั้น ให้กลายเป็นสิ่งที่สามารถจะเห็นด้วยได้ เพราะเป็นสามัญสำนึกร่วมที่ต้องมี การยินยอมต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ก็จะเกิดขึ้นได้ โดยปราศจากคำยินยอมที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือแม้คำกล่าวออกมาว่า “ฉันอนุญาต” หรือ “ฉันยินยอม” การกำเนิดของความคิดนี้เป็นเพราะบริบทแวดล้อม Gramsci ขณะนั้น มีการเห็นดีเห็นงามต่อสังคมวัฒนธรรมทุนนิยมในฐานะสามัญสำนึกร่วม ซึ่งแน่นอนว่า Gramsci ไม่ใช่บุคคลที่จะเห็นดีเห็นงามกับสังคมวัฒนธรรมเช่นนี้ และเขาได้วิพากษ์สังคมวัฒนธรรมนี้ ในฐานะบุคคลที่ไม่ได้ยินยอมหรือไม่อนุญาตให้สังคมวัฒนธรรมดังกล่าวก่อตัวขึ้นได้ (Gunn, 2006; William, 1977)

การสถาปนาอำนาจน่า อาศัยสนามประลองที่มีคู่ต่อสู้มากกว่าหนึ่ง พวกเขามีค่านิยมเป็นของตนเองและต้องการให้ค่านิยมของตนนั้นทรงอิทธิพลเหนือคู่ต่อสู้ และพยายามทำให้ค่านิยมนั้น กลายเป็น “ความนิยมสาธารณะ” (public popularity) ดังนั้นภายในสนามประลองนี้ จึงเต็มไปด้วยปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อสถาปนาอำนาจน่าของค่านิยมหนึ่ง ๆ ขึ้น และปกคลุมด้วยอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมแต่ละชุด ที่กำลังประหัตถ์ประหารกันอยู่ ที่สำคัญ หากเราไม่คิดวิพากษ์ต่อค่านิยมที่เรายึดถือ ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึก เราจะไม่เห็นทางเห็นสนามประลองนี้ได้เลย พร้อมทั้งไม่เห็นอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมชุดต่าง ๆ ที่พุ่งกระจัดกระจายอยู่รอบ ๆ ตัว เป็นที่น่าสนใจว่า แต่ละค่านิยมบนสนามประลองนี้ ต่างมีกลยุทธ์อย่างหนึ่งเพื่อการพิทักษ์รักษาตนเองไว้ให้ได้ อย่างถาวร นั่นก็คือความสามารถในการบดบังข้อดีของค่านิยมฝั่งตรงข้าม มักทำให้เราเกิดความมั่นใจว่า ต้องขัดใจเพราะเป็นภัยต่อส่วนรวม หรือแม้กระทั่งเก็บบดปิดกั้นค่านิยมฝั่งตรงข้ามไว้ไม่ให้เราคิดได้ว่ามันมีอยู่ ทั้ง ๆ ที่ค่านิยมอื่น ๆ รอบตัว อาจมีศักยภาพไม่แตกต่างกับค่านิยมที่เรากำลังยึดมั่นถือมั่น และพร้อมที่จะเป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินชีวิตได้เช่นกัน (Gunn, 2006)

ประการที่สอง โลกยุคสมัยใหม่ อำนาจน่าในแบบ Gramsci อย่างเดียว อาจไม่ทรงอิทธิพลเหนือบุคคลจำนวนมากๆ เช่นเดิมได้อีกต่อไป เครื่องมือทางวัฒนธรรมเพื่อการ

ปกครองที่เหมาะสมกับยุคสมัย จึงถูกพัฒนาตามบริบทสังคมวัฒนธรรมที่ไม่เคยหยุดนิ่ง แนวความคิดการปกครองชีวญาณ ซึ่ง Michel Foucault สังเคราะห์ไว้ ได้เปิดโปงเทคนิควิธีการปกครอง ที่รัฐสมัยใหม่ใช้กับผู้อยู่ใต้อำนาจ นอกจากการสร้างความยินยอมหรือสยบยอมต่ออำนาจรัฐในหมู่ปัจเจกบุคคล ในฐานะที่สำนึกนึกของพวกเขา เพื่อให้การตรวจสอบและควบคุมโดยรัฐ กระทำได้อย่างชอบธรรมทุกที่ ทุกเวลา ทุกโอกาสและทุกแง่มุมของชีวิต เทคนิควิธีการดังกล่าว ยังช่วยลดภาระความรับผิดชอบของรัฐ ต่อการดูแลชีวิตและทรัพย์สินของผู้ถูกปกครองลงไปได้มาก ทั้งนี้ เนื่องจากเทคนิควิธีการนี้ มุ่งเน้นให้ผู้อยู่ใต้การปกครอง รู้จักดูแลและควบคุมตนเองให้ได้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม พวกเขาจะยึดถือค่านิยมการรู้จักรับผิดชอบตนเอง มีระเบียบวินัยประหนึ่งสามัญสำนึก ที่หากไม่มีก็อาจถูกมองว่าไม่ปกติหรือถูกมองในแง่ลบได้ “สำนึกความเป็นพลเมือง” (sense of citizenship) น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งถูกปลูกฝังในหมู่ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองของรัฐสมัยใหม่ (Gunn, 2006; Smart, 1985)

เช่นเดียวกันกับการตรึงอำนาจนำและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ผ่านการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ ข้อวิพากษ์ของนักมาร์กซิสต์ใหม่ ต่อโครงสร้างของความด้อยพัฒนาในแถบประเทศละตินอเมริกา ที่ต้องพึ่งพาประเทศทุนนิยม มีผลพอสมควรต่อการพัฒนาค่านิยมการพึ่งพาตนเองให้เกิดขึ้นในภายหลัง เราจะเห็นได้ว่า ข้อวิพากษ์ดังกล่าว กลายเป็นชุดความรู้สำคัญสำหรับศาสตร์ด้านการพัฒนา ข้อเสนอให้ตัดขาดการพึ่งพาระหว่างประเทศทุนนิยมกับประเทศชายขอบโลกที่สาม ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิชาทฤษฎีการพัฒนา โดยเฉพาะในประเทศด้อยและกำลังพัฒนาทั้งหลาย นั้น ได้ใช้แนวความคิดการตัดขาดการพึ่งพาเป็นจุดตั้งต้นในการหาลมคิดใหม่เพื่อการพัฒนา และต่อยอดไปสู่การพึ่งพาตนเอง หรือแม้กระทั่งกลับไปสู่อัตนวิสัยแนวความคิดท้องถิ่นว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง การกลับสู่รากเหง้าของตนหรือการอยู่อาศัยร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ตนมีอยู่ให้ได้ ต่างก็ปรากฏให้เห็นอยู่เนือง ๆ

ไม่ว่าการเรียนการสอนวิชาทฤษฎีการพัฒนาในประเทศไทย ข้อวิพากษ์ของนักมาร์กซิสต์ใหม่ต่อการพึ่งพาประเทศทุนนิยม ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่ออธิบายให้เห็นว่า เมื่อมีการพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นตัวตั้ง ในทางกลับกัน ก็มีผู้หักล้างค่านิยมทุนนิยมและเสนอทางเลือกการพัฒนาอื่นๆ ได้เช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาทางเลือกอื่น ๆ เช่นกรณี The Andes paradigm of Buen Vivir ในประเทศแถบเทือกเขาแอนดีสของทวีปอเมริกาใต้ (Villalba, 2013) หรือ Māori philosophy of valuing nature ของชาวเมารีในประเทศนิวซีแลนด์ (Watene, 2016) หรือแม้กระทั่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงในประเทศไทย เป็นต้น ได้กลับมาที่มียืนบนอาณาบริเวณศาสตร์ด้านการพัฒนา  
มนุษย์และชุมชนสังคมอย่างเต็มภาคภูมิอีกครั้ง ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็จากอานิสงค์ของข้อวิพากษ์  
การพึ่งพาโดยนักมาร์กซิสต์ใหม่ในระหว่างทศวรรษ 1970-1980

อำนาจและอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเองในบริบทสังคมไทย ถูกตรึงไว้ด้วย  
อำนาจนำและเทคนิควิธีการปกครองชีวญาณ กล่าวคือ ในช่วงทศวรรษ 2550-2560  
ให้หลังวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญที่ประเทศไทยต้องเผชิญ การพึ่งพาตนเองให้ได้ของชุมชน  
ท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนที่รัฐบาลหลังวิกฤตเศรษฐกิจต้องเร่งสร้างให้เกิดขึ้น นั่นอาจ  
หมายถึงการที่ภาครัฐ จะสามารถลดภาระความรับผิดชอบในการบริการและดูแลปัจเจก  
บุคคลและชุมชนสังคมในบางเรื่อง (Srisan, 2014) ในช่วงเวลาดังกล่าว คำว่า “ชุมชน  
ท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง” ใช้กันหลายช่องทางและแพร่หลาย ชุดคำดังกล่าว เริ่มถูก  
บัญญัติลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแปลงเป็นภาคปฏิบัติการในรูป  
ของโครงการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม นอกจากความช่วยเหลือของ  
หน่วยงานรัฐในรูปของทุนสนับสนุนหรือการจัดอบรม เราจะพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว  
การปลูกฝังค่านิยมการพึ่งพาตนเอง กลายเป็นอีกหนึ่งวาระสำคัญที่หน่วยงานด้านการ  
พัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมต้องทำให้บรรลุ ดังนั้นในช่วงเวลานี้ ไม่ว่าจะหันไปทางใด  
เราจะพบชุดคำเหล่านี้เขียนหรือแปะไว้ตามกำแพงหรือผนัง โดยเฉพาะในศาลาประชาคม  
หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองทั่วประเทศ หน้าที่ของมันก็คือ  
ขัดเกลาและกล่อมเกลาค่านิยมดังกล่าวในหมู่ปัจเจกบุคคลทุกที่ทุกวันอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม เมื่อค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ได้เริ่มกลายเป็นสามัญสำนึกที่ขาดไม่ได้  
จึงเป็นเสมือนผู้มีควมรับผิดชอบอันดั่งาม เป็นปัจเจกบุคคลที่ชุมชนสังคมให้การยอมรับ  
และมองว่าปกติ ในอาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมชุดดังกล่าว จะไม่อนุญาตให้ผู้ใดก็ตาม  
โต้แย้ง โต้เถียงหรือวิพากษ์ หากเห็นแย้ง ก็จะมีเสียงต่อการถูกทำให้ไม่มีตัวตนได้ เพราะ  
นั่นเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับไม่ได้ บุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นภัย กลายเป็นกลุ่มคนที่ไร้ตรรกะ  
ไม่มีสามัญสำนึก ไม่มีความรับผิดชอบต่อที่พึงมี และไม่ปกติ โดยที่ในระยะยาว กลับ  
กลายเป็นผลดีต่อรัฐ เพราะรัฐจะง่ายต่อการหยิบยกค่านิยมนี้ มาใช้เป็นข้ออ้างที่จะไม่  
บริการและดูแล บ่ายเบี่ยงและปิดหน้าที่ความรับผิดชอบ อาจจะใช้ดอกกลับปัจเจกบุคคล  
หรือชุมชนสังคม ที่กำลังมองหาความช่วยเหลือว่า “ก่อนที่คุณจะขอความช่วยเหลือจากรัฐ  
คุณได้พยายามช่วยเหลือตนเองแล้วหรือยัง” อย่างไรก็ตาม ลักษณะเช่นนี้อ่อนุญาตและส่งผลดี  
ต่อเทคนิควิธีการปกครองชีวญาณ ให้เข้ามาประสานงานต่อได้ง่ายและสะดวกขึ้น ปล่อยให้

ปัจเจกบุคคลสะกดจิตตนเอง ให้ต้องดูแลควบคุมสามัญสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อชุมชนสังคม เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ยุคสมัยหนึ่งที่รัฐสนับสนุนเงินทุนให้ชุมชนท้องถิ่น ขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนและชุมชนสังคมด้วยตนเอง บนข้อแม้หรือเงื่อนไขที่โครงการพัฒนาเหล่านี้ ต้องอยู่ในขอบข่ายวัตถุประสงค์ให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้ การสนับสนุนดังกล่าว เปิดโอกาสให้รัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น โครงการพัฒนาที่รัฐให้การสนับสนุนเหล่านี้ อนุญาตให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปประเมินศักยภาพชุมชนท้องถิ่น ค้นหาทุนชุมชนกันอย่างขะมักเขม้น หลาย ๆ แห่งเริ่มบอบช้ำจากการที่มีคนนอกแปลกหน้า เข้า ๆ ออก ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า และชักชวนสมาชิกชุมชนท้องถิ่น ร่วมประเมินศักยภาพของตน ตัวอย่างที่ดีอาจจะเป็นกรณีที่หน่วยงานภาครัฐ ตั้งต้นหาหนทางให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเอง ด้วยการเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบข้อมูลเรื่องหนี้สินของครัวเรือนและข้อมูลพฤติกรรมชีวิตส่วนตัวอื่น ๆ ถึงแม้ว่าเจตนาของหน่วยงานรัฐเหล่านี้ ก็เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือการลดภาระหนี้สิน ค้นหาพฤติกรรมต้นตอภาระหนี้สินและหาวิธีการปรับเปลี่ยนวินัยและพฤติกรรมทางการเงิน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ภายใต้อ้างอิงนี้ ไม่ว่าปัจเจกบุคคลในชุมชนท้องถิ่นยอมรับโดยดี หรือจำใจยอมรับก็ตาม ได้เปิดโอกาสให้ภาครัฐเข้ามาตรวจสอบและควบคุม และภายใต้อ้างอิงนี้ ภาครัฐสามารถเข้ามากระทำการลักษณะนี้ได้อย่างชอบธรรมทุกที่ ทุกเวลา ทุกโอกาสและแน่นอนว่าทุกแง่มุมของชีวิตปัจเจกบุคคลภายใต้การตรวจสอบและควบคุมนี้ ต่างไม่รู้สึกตัวเสียด้วยซ้ำไปว่า ตนเองนั้นได้ยินยอม อนุญาตและสละยอมต่อการตรวจสอบและควบคุมจากรัฐ โดยปราศจากคำยินยอมอนุญาตกันต่อหน้าตรงไปตรงมา พวกเขาทั้งถูกกดทับจากอำนาจรัฐ จากค่านิยมนี้ และซ้ำร้าย ไม่เว้นแม้แต่จากตัวพวกเขาเอง ให้คิดไม่ถึงแม้กระทั่งว่า การกระทำการลักษณะนี้ อาจเข้าข่ายการเข้ามาตรวจสอบและควบคุมโดยพลการในทุกแง่มุมของชีวิต

เทคนิควิธีการปกครองชีวญาณโดยรัฐ ต่อการปลูกฝังค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ขยายวงกว้างราวกับไฟลามทุ่ง เพราะจิตสำนึกและสามัญสำนึกที่ต้องพึ่งพาตนเอง หรือให้รับผิดชอบต่อชุมชนสังคมนี้ ถูกสะกดและกดทับไว้ด้วยตัวของพวกเขาเอง (self-repression) เป็นหลักในระยะยาว ลักษณะดังกล่าว ถือว่าบรรล่วัตถุประสงค์สูงสุดของเทคนิควิธีการปกครองชีวญาณ ไม่มีปัจเจกบุคคลใด หนีพ้นอาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมการคิดพึ่งพาตนเองนี้ได้ เพราะประการแรก พวกเขาไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าถูกปลูกฝังค่านิยมนี้ พร้อมทั้งปล่อยให้ตนเองสะกดและกดทับค่านิยมนั้นไว้ อาจกล่าวได้ว่า พวกเขาเชื่อต่ออำนาจรัฐเป็นที่เรียบร้อย และประการที่สอง ในบางพวกที่ต้องยอมรับและยอม

จำนวนโดยไม่เต็มใจ พวกนี้อาจไม่ยินดีนัก หากไม่ถูกยอมรับจากชุมชนสังคม หรือถูกประณามหยามเหยียดว่าเป็นคนกลุ่มคนไร้อำนาจ ไม่มีจิตสำนึกหรือสามัญสำนึก ความรับผิดชอบ ในขณะที่ปัจเจกบุคคลอื่น ๆ ที่ยึดมั่นถือมั่นค่านิยมนี้ จะถูกยอมรับจากสังคมว่าเป็นกลุ่มคนปกติและดีงาม กลับกัน พวกที่สอง อาจถูกมองว่าผิดปกติหรือไร้ความรับผิดชอบ การแสดงออกว่ายอมรับในค่านิยมดังกล่าวทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ (acquiescence) จึงจำเป็นเพื่อให้อยู่รอดปลอดภัยในสังคมวัฒนธรรมลักษณะนี้ได้ ความสามารถเช่นนี้เรียกว่า impression-management performances ในมุมมองของ Vassos Argyrou (2005) สถานการณ์เช่นนี้ จัดว่าเป็นเครื่องหมายรับประกันคุณภาพขั้นเยี่ยมของอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมชุดหนึ่ง ๆ ว่ามันมีประสิทธิภาพอย่างมาก ในการนำและปกครองวัตถุภายใต้อำนาจการปกครองของตัวเอง ดังนั้น ไม่ว่าจะหันหน้าไปทางใด ปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคมนี้ ก็จะไม่หันไม่พ้นอำนาจและอิทธิพลของค่านิยมนี้ได้เลย จึงเป็นเหตุให้ค่านิยมนี้ ยังคงถูกตรึงและทำงานอยู่ต่อไป จวบจนจะมีค่านิยมชุดใหม่เข้ามาท้าทายและประหัตถ์ประหารกันบนสนามประลอง เพื่อการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณเหนือค่านิยมการพึ่งพาตนเองนี้

การตรึงค่านิยมบางชุดด้วยอำนาจนำในแบบ Gramsci และเทคนิคการปกครองชีวญาณที่ Foucault สังเคราะห์ไว้ ผู้เขียนเห็นว่า เป็นความรุนแรงขั้นสูงสุด ที่อำนาจและอิทธิพลของค่านิยมชุดหนึ่ง ๆ พึงกระทำต่อปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมได้ มันสามารถลบล้างความเชื่อเดิมและปลูกฝังความเชื่อใหม่อย่างแยบยล และไม่มีเสียเลือดเนื้อ มันสามารถบังคับทางเลือกต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตได้ โดยทำให้ปัจเจกบุคคลมีติดบอด มันทำให้ปัจเจกบุคคลไร้ซึ่งการวิพากษ์ หรือคิดไม่ถึงว่าความเชื่อที่ตนกำลังยึดมั่นถือมั่นนั้น ถูกวิพากษ์ได้ ซ้ำร้าย มันเก่งกาจที่จะคอยยั่วให้ปัจเจกบุคคลวิพากษ์และมองเห็นแต่ข้อด้อยของค่านิยมคู่แข่ง ดังนั้น ผู้เขียนอยากให้ผู้อ่านลองทบทวนตนเองสักครั้ง ต่อค่านิยมที่ผู้อ่านกำลังยึดมั่นถือมั่นในคุณค่าของมัน ว่ามันเป็นส่วนหนึ่งหรือไม่ ที่ทำให้ตัวผู้อ่านมีติดบอด จนมองไม่เห็นค่านิยมอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากของเรา หรือประณามหยามเหยียดผู้อื่นจากการที่เขาอาจจะมียุคค่านิยมที่ไม่เหมือนเรา

### เชื่องบนความไม่เชื่อง

ผู้เขียนไม่ปฏิเสธว่า ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อาจมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมได้บ้าง แต่การที่พวกเขาพึ่งพาตนเองได้ กลับทำให้ความพรัมมัวแต่เดิมของประโยชน์ต่างตอบแทน

ระหว่างพวกเขา กับรัฐ ปรากฏชัดเจนขึ้น กลายเป็นโอกาสของรัฐ เพื่อการปลดภาระ บางส่วนในการดูแลปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ทำให้นโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ที่สนับสนุน ให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ หลังไหลลงสู่ชุมชนท้องถิ่นมากมาย และปัจเจกบุคคลและ ชุมชนสังคม ต่างก็รับไปสนองไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น ความพยายามของรัฐ ที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมพึ่งพาตนเองให้ได้ ส่วนหนึ่ง เป็นเพราะ ผลประโยชน์ต่างตอบแทนนี้ ซึ่งในท้ายที่สุด ทำให้ภาระอันหนักอึ้งในการดูแลชุมชนท้องถิ่น อาจจะลดลงไปได้บ้าง (Srisan, 2014) ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าปัจเจกบุคคลและชุมชน สังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด รัฐก็ยังจำเป็นต้องบริการและดูแล พวกเขาอย่างเหมาะสมและเสมอต้นเสมอปลาย

สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นได้จากการที่บางแห่ง ที่ได้รับการขนานนามว่า เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้นั้นถูกทอดทิ้ง ปล่อยปละละเลย บ้างถูกตัดขาดความช่วยเหลือ โดยเฉพาะการขาดระบบพี่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพในการดูแลกันต่อไปในระยะยาว เป็นผลให้ บางแห่ง ต้องกระเสือกกระสนแสวงหาความช่วยเหลือและแหล่งทุนสนับสนุนกันจ้าละหวั่น โดยเฉพาะจากสถาบันทางการเงิน บริษัทห้างร้านและองค์กรเอกชน กรณีที่แย่ที่สุด สถานการณ์ดังกล่าว ได้บีบบังคับให้บางแห่ง ต้องละทิ้งความเป็นตนเอง ยอมคาย เอกสิทธิ์ สูดุเลี่ยพลิงและทุนชุมชนบางประเภทไป เพราะจำเป็นต้องดำเนินการตาม ข้อแม้หรือเงื่อนไขความช่วยเหลือนั้น ๆ เพื่อตอบแทนการสนับสนุนที่ได้รับมา

ครั้งหนึ่ง ผู้เขียนเคยวิตกกังวลว่า ชุมชนท้องถิ่นแห่งหนึ่งทางภาคใต้ ที่เป็นสนาม วิจัยของตนเองนั้นกำลังประสบกับสถานการณ์ดังกล่าวโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว ดูผิวเผินประหนึ่งว่า พวกเขา กำลังหลงระเริงกับคำสรรเสริญว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มายาคติที่ปกคลุม ความคิดความอ่านของผู้เขียนต่อที่นี่ หนีไม่พ้นความเด็ดเดี่ยวและการยืนอยู่บนลำแข้งของ ตนเองได้ ไร้ซึ่งความช่วยเหลือจุนจ้านของหน่วยงานภายนอก อย่างไรก็ตาม มายาคติ ดังกล่าวก็ได้ถูกทำลายลง เมื่อผู้เขียนฝังตัวอยู่ในชุมชนท้องถิ่นและเห็นพลวัตมากขึ้น

สิ่งที่แตกต่างไปจากที่อื่น ๆ พิจารณาเปรียบเทียบจากประสบการณ์ภาคสนาม และการทำงานกับหลาย ๆ แห่งที่ผ่านมา คือกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่ถูกปรับเปลี่ยนไป โดยเฉพาะมุมมองต่อการพึ่งพา การปรับกระบวนการพัฒนาทำให้ ที่นี้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบมากนัก รวมทั้งไม่ต้องสูญเสียความเป็นตนเองไปมากเกินไปจนพินาศ จุดตั้งต้นประการแรก ที่เห็นว่าจะสำคัญที่สุดคือ การยอมรับว่าพวกเขาขาดการพึ่งพาไม่ได้ ทุนและการสนับสนุนจากภายนอกนั้นมีความสำคัญ ที่จะทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ การได้รับการขนานนามว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ จึงไม่ได้มีความสำคัญ

อะไรต่อที่นี้นัก ประการที่สอง ที่นี้เข้าใจถึงการซึ่งน้ำหนักผลเสียจากการพึ่งพาอยู่เสมอ บนฐานคิดที่จะยอมสูญเสียทุนชุมชนและผลประโยชน์ให้น้อยที่สุด ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่าเป็น “ผู้รับความช่วยเหลือที่มีศักดิ์ศรี” ตามที่ Wuttimethi et al. (2006) นิยามไว้ก็ไม่ผิด โดยผ่านมา ที่นี้จึงได้รับผลประโยชน์ต่างตอบแทน ที่ค่อนข้างยุติธรรม ซึ่งทั้งหมด ผ่านการระดมความคิดเห็นกันเองภายใน แล้ววิเคราะห์ว่าจะยอมรับอะไรได้บ้าง จะได้หรือจะเสียประโยชน์ใด จากการยอมรับเงื่อนไขที่แนบตมมากับการช่วยเหลือ หากเหลือบ่ากว่าแรง พวกเขาก็ไม่เกรงกลัวที่จะปฏิเสธ

การปรับกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น นำมาซึ่งความสามารถในการ นิยามตนเองเสียใหม่ ไม่ติดอยู่กับคำเรียกขานว่าเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ทำให้พวกเขาค้นพบโอกาสมากมายจากภาคีเครือข่ายการทำงานพัฒนา เช่น หน่วยงาน ภาครัฐ มหาวิทยาลัย ธนาคารและบริษัทห้างร้านต่างๆ เป็นต้น และภาคีเครือข่ายเหล่านี้เอง ที่นับว่าเป็นผู้การสนับสนุนสำคัญ ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถขับเคลื่อนโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมให้ผ่านไปได้ด้วยดี (Jitsanguan, 2008, pp. 2-5)

กล่าวได้ว่า การปรับกระบวนการพัฒนา คือการปรับเปลี่ยนวิธีคิดสำหรับการปฏิบัติงานพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคม นับว่าเป็นบทเรียนสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นไทย จากกรณีตัวอย่างข้างต้น ยังพบอีกว่า กว่าที่ชุมชนท้องถิ่นนี้ จะสามารถขับเคลื่อนแต่ละ โครงการได้สำเร็จ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะการใช้ ประโยชน์จากความช่วยเหลือทางการเงินจากธนาคารแห่งหนึ่ง ที่เข้ามาเสนอให้ โดยแลกเปลี่ยนกับผลงานการบริการชุมชน นับย้อนไปในช่วงกลางทศวรรษ 2540 ธนาคาร แห่งหนึ่ง ได้เข้ามามีบทบาทต่อการสนับสนุนในรูปของการให้ทุนเพื่อดำเนินโครงการพัฒนา และในขณะนั้นเอง ที่นี้ก็ต้องการทุนเพื่อการศึกษาตงานนวัตกรรมสำหรับการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ผู้เขียนเห็นว่า พวกเขารู้ตัวสถานการณ์เช่นนี้คือ การยื่นหมยยื่นแมว เป็นผลประโยชน์ ต่างตอบแทน และรู้ที่อยู่เสมอถึงความน่ากลัวของการที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาจั่นจั่น การดำเนินงานภายใน จึงทำให้ถึงแม้ว่า ธนาคารดังกล่าวเข้ามามีบทบาทภายในมาก เพียงใด แต่ที่นี้ก็ได้ขีดเส้นแบ่งความสัมพันธ์อย่างเจียบ ๆ ไว้ชัดเจน ในเรื่องผลประโยชน์ ต่างตอบแทน กล่าวคือ ต่อรองส่วนได้ส่วนเสียกันให้ชัดเจนก่อนรับความช่วยเหลือ

โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่สำเร็จ ล้วนแสดงให้เห็นร่องรอยของหน่วยงานภายนอก นอกจากธนาคารดังกล่าวแล้ว ยังรวมไปถึงสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ที่เข้ามาตามคำ เรียกร้อง ให้มาช่วยแนะนำการเพาะเลี้ยงสัตว์ที่จำเป็น และมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ที่ถูก ขอให้เข้ามาช่วยออกแบบและสร้างโรงหมักก๊าซชีวมวล หรือการขอความช่วยเหลือให้เข้า

มาถอดบทเรียนจากการทำโครงการต่าง ๆ เป็นต้น นับว่า การที่ชุมชนท้องถิ่นนี้ยอมรับเสียว่า การพึ่งพาอย่างชาวนาคนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งยวด ให้ความสำคัญกับประโยชน์ต่างตอบแทน หรือการไม่ยอมเป็นผู้ถูกเอาเปรียบแต่เพียงฝ่ายเดียว ถือเป็นหนึ่งบทเรียนสำคัญที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

อย่างไรก็ดี ในอาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาตนเอง การแสวงหาความช่วยเหลือไปทั่วเช่นนี้ อาจฟังดูไม่ชาวนาคนนัก เสมือนรับผิดชอบและดูแลตัวเองไม่ได้ แต่ในทางกลับกัน ภายใต้อาณาบริเวณอิทธิพลของค่านิยมการพึ่งพาอย่างชาวนาคน ที่พวกเขาออกแบบขึ้นใหม่และยึดถือกันเอง กลับแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเอาตัวรอดในแบบของพวกเขา รู้จักการวิพากษ์การพึ่งพาที่มีบอด อันมีแต่จะได้อันไม่คุ้มเสีย รู้จักตนเอง ว่ามีขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ จำกัดอยู่เพียงใด และใครจะสามารถมาช่วยหลายขีดจำกัดนั้นได้ ดังหน่วยงานภายนอก เข้ามาช่วยหลายข้อจำกัดนั้นร่วมกัน และประการสำคัญก็คือ การปล่อยให้ผู้อื่นได้เป็นผู้เล่นตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบที่มีในเมื่อน้ำที่ของหน่วยงานภายนอกส่วนหนึ่งคือ ต้องให้บริการและดูแลปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม การขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานเหล่านี้ จึงเป็นเหมือนการอนุญาตให้หน่วยงานดังกล่าว ได้มีที่ทางรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาท อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การเป็นชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เสมือนเป็นการสงวนและพิทักษ์ไว้ซึ่งความสามารถสูงสุดของตนเอง สุ่มเสี่ยงและง่ายต่อการหลงระเริงกับชื่อเสียง และมัวมุ่นแต่จะยกตนเองขึ้นหิ้งบูชา แสดงศักยภาพความเข้มแข็งของตนเอง ด้วยการซ่อนเร้นร่องรอยการพึ่งพาและความช่วยเหลือที่เคยได้รับมา เช่นนี้นับวันมีแต่จะทำให้โดดเดี่ยว

บทเรียนที่ได้จากกรณีตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นกระบวนการพัฒนา ที่ได้รับการปรับเปลี่ยน ไม่ให้สุดโต่งไปในทางหนึ่งทางใด กล่าวคือ ไม่เชิงเป็นผู้รับที่ไม่ยอมคิดพิจารณาข้อได้ข้อเสียอะไรเลย และก็ไม่เชิงเป็นผู้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ที่มีแต่จะมัวมุ่นยกตนเองขึ้นหิ้งบูชา และพยายามจะสงวนความสามารถสูงสุดไว้อย่างทะนง ซึ่งอาจเผชิญความโดดเดี่ยวเข้าสักวันหนึ่ง โดยเฉพาะในสถานการณ์และยุคสมัยที่รัฐมุ่งหวังให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม ยืนให้ได้บนลำแข้งของตนเองเป็นหลัก ยิ่งต้องระแวงระวังและควรวิพากษ์ผลจากความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ให้ถี่ถ้วน เพราะอาจจะนำไปสู่ความโดดเดี่ยวได้ (Srisan, 2014) โดยสรุปจากกรณีตัวอย่าง ที่นี้ไม่ค่อยจะเรียกขานตนเอง ว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ แต่กลับปฏิบัติงานพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมในทางตรงกันข้ามเสียด้วยซ้ำ กล่าวคือ ยอมรับว่าต้องพึ่งพาและมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากภาคีเครือข่ายการพัฒนา

ภายใต้การปันผลประโยชน์ที่ยุติธรรม ถือว่าเป็นจุดตั้งต้น ต่อการต้องหันกลับมาทบทวน และตรวจสอบค่านิยมการพึ่งพาตนเองเสียใหม่

กระบวนการพัฒนา ที่ยึดผลสัมฤทธิ์ให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ จึงควรได้รับการพิจารณาเสียใหม่อย่างถี่ถ้วน ต้องมองให้เห็นข้อเสีย โดยเฉพาะความโดดเดี่ยวในภายภาคหน้าด้วย หรือแม้อาจกลายเป็นการสร้างภาระแก่ชุมชนท้องถิ่นได้โดยไม่รู้ตัวในระยะยาว จากกรณีตัวอย่าง ชี้ให้เห็นแล้วว่า ความสามารถในการพึ่งพาตนเองนั้น ไม่ได้หมายถึง การตัดตนเองออกจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ การพึ่งพาตนเองได้ อาจไม่ใช่ตัวชี้วัดหลัก ที่แสดงถึงความเข้มแข็ง และอาจไม่ใช่จุดหมายปลายทางสำคัญที่สุด ที่ทุก ๆ แห่ง จะต้องเดินทางไปให้ถึง หากแต่การรู้จักและรู้เท่าทันตนเอง รู้ว่าทำอะไร ถึงจะไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ รู้จักบริหารจัดการเครือข่ายการพัฒนา รู้จักเชื่อมโยงทรัพยากรและความช่วยเหลือให้ได้ต่างหาก ที่อาจเป็นสาระสำคัญและเหมาะสม กรณีตัวอย่างข้างต้น ยังชี้ให้เห็นอีกด้วยว่า การพึ่งพาที่ชาวนาลาดนั้น ไม่ได้เป็นปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่มีความจำเป็น ที่จะต้องหลีกเลี่ยงให้ไกลจากการพึ่งพากัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องกลับมาทบทวนเพื่อจะยอมรับกันว่า ธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จำเป็นต้องอาศัยการพึ่งพากันอย่างชาญฉลาด และการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ยุติธรรมนั้น อาจเป็นทางรอดของทุกคน กรณีนี้ แสดงให้เห็นว่า ความไม่สุดโต่งที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่ง “การยอมรับจากชุมชนสังคม” “สามัญสำนึกต่อความเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง” และ “สามัญสำนึกถึงความรับผิดชอบ” อาจจะเป็นผลดีต่อปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมในโลกยุคปัจจุบัน อย่างน้อย ย่อมดีกว่า การดีแต่จะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวมอย่างสุดโต่ง แต่กลับไม่สามารถเอาตัวรอดหรือก้าวข้ามภาวะยากลำบากใด ๆ ได้เลย

## บทสรุป

บทความนี้ได้รับอิทธิพลจากการสะท้อนย้อนคิดของผู้เขียน จากสนามวิจัยชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการขนานนามว่าเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ การสะท้อนย้อนคิดที่ถูกบันทึกทุกครั้ง ทั้งระหว่างอยู่บนสนามวิจัยและในขณะวิเคราะห์ข้อมูล สันถลอนความเชื่อต่อค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ว่าแท้ที่จริงแล้วมันส่งผลดีกับปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคมเพียงแง่เดียวหรืออย่างไร ผู้เขียนยอมรับว่า การสนทนากับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหลาย ๆ ครั้ง สร้างความคับข้องใจไม่น้อย และเป็นที่มาให้ผู้เขียน พยายามผลัkc่านิยมดังกล่าว ให้ออก

ห่างจากการเป็นสามัญสำนึกชั่วขณะหนึ่ง เพียงหวังว่าจะได้วิพากษ์มันได้อย่างไม่มีติดบอด และเพื่อหาคำอธิบายตัวเองให้ได้

การตรวจสอบค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ในฐานะที่เป็นสามัญสำนึกของปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคมไทย ขาดการทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพา ซึ่งมีนักคิดมาร์กซิสต์ใหม่วิพากษ์ไว้ไม่ได้ เหตุเพราะการวิพากษ์ดังกล่าวนั้น ไม่เพียงแต่ทำให้เรา มองเห็นโครงสร้างเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่ไม่สมมาตร แต่ยังทำให้เรา มองไปไกลถึงการพึ่งพาในเชิงความรู้ ความคิด บนฐานคิดจักรวรรดินิยมในอดีต ที่วันนี้ได้แปลงกายกลับมาในรูปของ “การพัฒนา” (development) ทั้งยังนำไปสู่ข้อเสนอให้ตัดการพึ่งพาข้อวิพากษ์ดังกล่าว มีผลต่อการเรียนการสอนวิชาทฤษฎีการพัฒนาในสังคมไทยอย่างมาก เนื่องจาก เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ ที่จะต้องหยิบยกขึ้นมาแสดงให้เห็นว่า ข้อวิพากษ์นี้คืออุปสรรคของการพัฒนาบนฐานการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักและโครงสร้างทุนนิยมโลก ดังนั้น จึงมีคุณูปการและเป็นอานิสงส์ต่อสังคมไทย ในแง่ที่ภายหลังได้ช่วยเปิดพื้นที่ ให้แนวทางการพัฒนาทางเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนามนุษย์และชุมชนสังคมบนค่านิยมการพึ่งพาตนเอง ให้ได้มีที่มั่งคั่งขึ้นมา อาจกล่าวได้ว่า ช่วยเบิกทางต่อการปลุกฝังค่านิยมดังกล่าว ให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540

การปลุกฝังที่ว่า กระทำผ่านเทคนิคการสถาปนาอำนาจนำ อำนาจนำจะทำให้ปัจเจกบุคคลมีโลกทัศน์และสามัญสำนึกต่อเรื่องหนึ่ง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง ที่ช่วยทำให้ปัจเจกบุคคลยินยอมต่อเรื่องหนึ่ง ๆ โดยปราศจากการกล่าวคำยินยอมออกมา เทคนิควิธีการการปกครองชีวญาณก็เป็นอีกเครื่องมือหนึ่ง ที่นอกจากทำให้ปัจเจกบุคคลสยบยอมต่ออำนาจการควบคุมตรวจสอบจากรัฐโดยไม่รู้ตัวแล้ว ยังหลอกล่อให้ปัจเจกบุคคลเหล่านั้น สะกดตนเองให้ต้องมีความรับผิดชอบต่อชุมชนสังคมในฐานะของพลเมืองที่มีวินัย ค่านิยมการพึ่งพาตนเองก็เอนกเช่นเดียวกัน ที่ถูกปลุกฝังให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกบุคคลในชุมชนสังคม ผ่านเทคนิคการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ จนกลายเป็นสามัญสำนึก มีผลให้ปัจจุบัน พวกเราตั้งคำถามและวิพากษ์ค่านิยมนี้กันน้อยมาก ที่น่าตกใจอย่างยิ่งคือ ค่านิยมนี้ได้กลายเป็นจุดหมายปลายทางหลักเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ที่ผู้รักความก้าวหน้า ผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อชุมชนสังคมต้องการจะไปให้ถึง ดูเหมือนว่า พวกเขาถูกทำให้มองไม่เห็นค่านิยมทางเลือกที่มีศักยภาพอื่น ๆ สำหรับการใช้ชีวิต หรือหากมองเห็น ก็คงจะเห็นเพียงแค่ข้อดีอยู่ที่เท่านั้น จะเห็นได้ว่า ทั้งเทคนิควิธีการสถาปนาอำนาจนำและการปกครองชีวญาณ

ต่างก็มุ่งหวังสร้างคำอธิบายถึงเหตุที่ทำให้ปัจเจกบุคคลภายใต้อำนาจและอิทธิพลของ  
ค่านิยมหรือวาทกรรมหนึ่ง ๆ นั้นเชื่อและสยบยอมจำนนต่อการควบคุมตรวจสอบทุกเมื่อ  
ผู้เขียนได้หยิบยกกรณีตัวอย่างมาอธิบาย ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการหลอกว่าเชื่อ  
นับว่าเป็นตัวอย่างประกอบที่ดี สำหรับการวิพากษ์เพื่อขบคิดทบทวนว่า พวกเรามีความจำเป็น  
เพียงใด ที่จะต้องหนีให้ห่างการพึ่งพากัน ผู้เขียนเห็นว่า การปรับเปลี่ยนค่านิยมการพึ่งพา  
ตนเองมาสู่การพึ่งพากันอย่างชาญฉลาด อาจถือเป็นทางออกที่เหมาะสมกว่าในเมื่อไม่มีใคร  
จะยืนหยัดอย่างตระหนงอยู่ได้โดยปราศจากการพึ่งพาช่วยเหลือกัน จึงไม่มีเหตุผลใดเลย  
ที่เราจะต้องมุ่งส่งตนเองและชุมชนสังคมขึ้นหิ้งบูชา หรือเปี่ยมด้วยความสามารถในการ  
พึ่งพาตนเองได้ และได้รับการสรรเสริญว่าเข้มแข็ง จัดให้อยู่เหนือผู้อื่นทั้งปวง โดยประกันไว้  
ด้วยรางวัลต่าง ๆ เช่นนี้ ก็ไม่ต่างกับการทำให้ตนเองโดดเดี่ยว เพียงเพราะคนอื่นอาจมองว่า  
เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และคงอาจไม่ต้องการความช่วยเหลือใด ๆ อีกแล้ว

บทความนี้ จะไม่มีประโยชน์อันใดเลย หากผู้อ่านไม่เริ่มขบคิดทบทวนว่า ค่านิยม  
ชุดที่ผู้อ่านกำลังยึดมั่นถือมั่นนั้น กำลังบดบังไม่ให้อ่านมองเห็นค่านิยมชุดอื่น ๆ ที่แตกต่าง  
ออกไป ทั้ง ๆ ที่ค่านิยมต่าง ๆ เหล่านั้น ต่างก็มีคุณค่าและศักยภาพในตัวมันเอง หรือกำลัง  
ประณามหยามเหยียดผู้อื่นอยู่หรือไม่ แค่นี้เพราะเขาอาจจะมีค่านิยมที่ไม่เหมือนเรา  
ไร้คุณูปการ หากบทความนี้ ไม่ได้จุดประกายให้อ่าน มองเห็นเทคนิควิธีการและกลไกการ  
ทำงานอันแยบยลของค่านิยมแต่ละชุด ในแง่ที่มันมีวิธีการพิทักษ์รักษาตัวมันเอง  
ให้อยู่เหนือการวิพากษ์ถึงข้อด้อย แต่มันกลับมีเทคนิควิธีการและกลไกการทำงานอันยาก  
จะสังเกตเห็น ในการยุยงส่งเสริมพวกเรา ให้มุ่งแต่จะวิพากษ์ข้อเสียของค่านิยมของคู่แข่ง

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเชื่อว่า การไม่สุดโต่งไปทางใด คงจะเป็นวิธีการที่เหมาะสม  
ในการเอาตัวรอดในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งมีแต่การพาดพิงกันอย่างดุเดือดของค่านิยมชุดหลัก  
และชุดรอง พร้อมทั้งใครเสนอให้ขบคิดว่า ปรากฏการณ์ที่ปัจเจกบุคคลและชุมชนสังคม  
เชื่องบนความไม่เชื่อ หรือหลอกว่าเชื่อนั้นมีอยู่ การพิจารณาว่าพวกเขานั้นเชื่อหรือไม่  
ดูจะยากเย็นเอาการหากมองเพียงผิวเผิน เพราะบางครั้งแล้ว ทำที่ที่แสดงว่าเชื่อหรือเจีย  
เบย แลดูเฉยชาต่อค่านิยมทั้งชุดหลักหรือชุดรองใด ๆ อาจจะได้หมายความว่า พวกเขา  
นั้นเชื่อหรือเบาปัญญา คำกล่าว “Silence is golden” อาจเหมาะสม ที่จะเอาไว้ใช้  
อธิบายสถานการณ์ลักษณะนี้ ลงที่ อาจใช้ได้ดีเพื่อการเหน็บแนมผู้ที่ยึดมั่นถือมั่นค่านิยม  
ชุดหนึ่ง ๆ อย่างสุดโต่ง หรือผู้เปี่ยมล้นไปด้วยท่าทีว่ารับผิดชอบต่อตนเองและชุมชนสังคม  
ผู้เขียนสงสัยในตัวพวกเขามาตลอดว่า ความสุดโต่งนั้น เคยอนุญาตให้พวกเขาได้หยุดพัก  
หัวจิตหัวใจให้สงบแม้เพียงสักชั่วขณะบ้างหรือไม่ และความเป็นผู้สุดโต่งต่อการยึดมั่นถือมั่น

คำนึงใดๆ ก็แล้วแต่นั้น เคยช่วยให้พวกเขา ก้าวข้ามผ่านความยากลำบากใดๆ ในชีวิต สำเร็จมาบ้างแล้วหรือไม่

## References

- Argyrou, V. (2005). *The logic of environmentalism: Anthropology, ecology, and postcoloniality*. Berghahn Books.
- Berger, R. (2015). Now I see it, now i don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219-234.
- Escobar, A. (1995). *Encountering development: The making and unmaking of the third world*. Princeton. Princeton University Press.
- Fischer, K. (2016). Collective self-reliance: failed idea or still a valuable contribution worth considering?, in *(Conflicting) Political Ontologies and Implications for Transformative Action*, 27<sup>th</sup> of May 2016, Department of Sociology, University of Ljubljana.
- Frank, A. G. (1967). *Capitalism and underdevelopment in Latin America*. Monthly Review.
- Ferguson, J. (2014). *The anti-politics machine: "Development," depoliticization, and bureaucratic power in Lesotho*. (10<sup>th</sup>ed.). Cambridge University Press.
- Galtung, J. (1980). *Self-reliance: concept, practice and rationale*. Institut Universitaire d'Etudes du Développement. Geneva.
- Gardner, K., & Lewis, D. (1996). *Anthropology, development and the post-modern challenge*. Pluto Press.
- Jitsanguan, T. (2006). *The study on guidelines for the application of the sufficiency economy's philosophy: Lesson learned from 40 cases*. A Research Report Submitted to Office of the National Economic and Social Development Board. [in Thai]
- Lindgren, C. J., & Baliño T.J.T. (1999). *Financial sector crisis and restructuring lesson from Asia*. International Monetary Fund.
- Mingnolo, W. D. (2007). Delinking. *Cultural Studies*, 21(2-3), 449-514.

- Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). The national economic and social development plans. *NESDPs 1<sup>st</sup>-12<sup>th</sup>*. [http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop\\_issue](http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue)
- O' Dwyer, K. (2012). Emerson's argument for self-reliance as a significant factor in a flourishing life. *Journal of Philosophy of Life*, 2(1), 102-110.
- Pillow, W. (2003). Confession, catharsis, or cure? Rethinking the uses of reflexivity as methodological power in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 16(2), 175-196.
- PhuangNgam, K. (2010). *Community and local self governance*. Bophit Press. [in Thai]
- Smart, B. (1985). *Michael Foucault*. Ellis Horwood.
- Srisan, S. (2014). Editorial acknowledgment. *Journal of Graduate Volunteer Centre*, 11(1), 1-3. [in Thai]
- Thomas, J. (1993). *Doing critical ethnography*. Sage.
- Villalba, U. (2013). Buen Vivir vs Development: A paradigm shift in the Andes?. *Third World Quarterly*, 34(8), 1427-1442.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world system: Capitalist agriculture and the origins of the European world economy in the sixteenth century*. Academic Press.
- Watene, K. (2016). Valuing nature: Māori philosophy and the capability approach. *Oxford Development Studies*, 44(3), 287-296.
- Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford University Press.